

กฎหมายสิ่งแวดล้อม:

ข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ

Environmental Laws:

International Agreements about Biodiversity

ชัยชัย จันทร์สมุด*

Chaitach Jansamood

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีความมุ่งหมายเพื่อรายงานกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศไทยได้มีส่วนร่วมในการประชุมเจรจาตกลงนามและผูกพันตามข้อตกลงเพื่อจุดมุ่งหมายในการดำรงรักษาสันติภาพของโลกเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพได้แก่ข้อตกลงอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพโครงการมนุษย์และชีวมณฑลสนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชเพื่ออาหารและการเกษตรและอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยต่อไป

คำสำคัญ: กฎหมายสิ่งแวดล้อม, ข้อตกลงระหว่างประเทศ, ความหลากหลายทางชีวภาพ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

Abstract

This academic paper aimed to present international environmental law about biodiversity for Thailand has participated in the negotiations and sign a binding agreement included Convention on Biological Diversity: CBD, Cartagena Protocol on Biosafety, Man and Biosphere Programme: MAB, International Trade in Endangered Species of wild Fauna and Flora: CITES. Which basic data can be used guideline biodiversity conservation for Thailand in the future.

Key Word: Environmental Laws, International Agreements, Biodiversity

บทนำ

ความหลากหลายทางชีวภาพมีความหมายครอบคลุมถึงความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตนานาชนิด(Species Diversity) ไม่ว่าจะเป็นพวกจุลินทรีย์พืชสัตว์รวมทั้งมนุษย์ซึ่งสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดล้วนมีองค์ประกอบทางพันธุกรรมที่แตกต่างกันมากมาย (Genetic Diversity) เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพที่อยู่อาศัยในแต่ละท้องถิ่น อันเป็นระบบนิเวศที่ซับซ้อนและหลากหลายในบริเวณต่างๆ ของโลก (Ecological Diversity)(ชัยฉัฐจันทร์สมุด, 2555)

ประเทศไทยตั้งอยู่ในบริเวณเขตภูมิศาสตร์เขตร้อนชื้น (Tropical Zone) จึงมีระบบนิเวศหลายประเภทไม่ว่าจะเป็นระบบนิเวศบนบก (Terrestrial Ecosystem) หรือระบบนิเวศทางน้ำ (Aquatic Ecosystem) ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตที่อยู่อาศัยในระบบนิเวศเหล่านี้เนื่องจากลักษณะที่แตกต่างกัน

ของระบบนิเวศเป็นปัจจัยเสริมให้เกิดความแตกต่างและความหลากหลายทางพันธุ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541)

ปัจจุบันการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้นมากจนเป็นที่สนใจของ นักวิชาการและประชาคมโลกมีการเรียกร้องที่จะให้มีการปกป้องสิ่งมีชีวิตต่างๆจึงเกิด สนธิสัญญาและอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรความ หลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้นในหลายรูปแบบที่สำคัญและน่าสนใจมีดังนี้ (สำนักงาน นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541; อุทิศ กุฏอินทร์, 2537; UNEP, 1994)

ข้อตกลงอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity: CBD)

1. หลักการและสาระสำคัญ

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเป็นความตกลงด้านสิ่งแวดล้อม ระหว่างประเทศที่มีเจตนารมณ์ให้รัฐบาลทุกประเทศเคร่งครัดต่อการรักษานิย สิ่งแวดล้อมซึ่งหมายถึงแม้มีความต้องการอย่างมากที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ แต่ก็ไม่ละเลยการอนุรักษ์ธรรมชาติด้วยอนุสัญญามีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ

1.1 เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

1.2 เพื่อใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

1.3 เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่า

เทียมและยุติธรรม

เนื้อหาของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพมีลักษณะเป็นกรอบ นโยบายที่กว้างซึ่งในการดำเนินงานแต่ละประเทศจะต้องจัดทำนโยบายมาตรการและ แผนการดำเนินงานขึ้นเองดังนั้นอนุสัญญาฯจึงได้เตรียมกลไกการเงินซึ่งคือกองทุน สิ่งแวดล้อมโลกไว้สนับสนุนการดำเนินงานดังกล่าวของประเทศกำลังพัฒนาเพื่อให้ สัมฤทธิ์ผลดังวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ

อนุสัญญาฯ ได้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม ค.ศ. 2536 และมีการประชุม The Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity: CBD) เพื่อมีการหาข้อยุติในประเด็นขัดแย้งต่างๆ ในอนุสัญญาถึง 8 ครั้ง โดยครั้งสุดท้าย จัดขึ้นที่เมืองคูริติบา ประเทศบราซิล ระหว่างวันที่ 20-31 มีนาคม 2549 ประเทศไทย ได้ลงนามรับรองอนุสัญญาเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2535 และได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2546 และมีผลบังคับใช้ต่อประเทศไทยเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2547 ประเทศไทยเป็นประเทศภาคีอนุสัญญาลำดับที่ 188 จาก 190 ประเทศ (มีนาคม 2550)

2. พันธกรณีของภาคี

2.1 เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพอนุสัญญาฯ กำหนดให้แต่ละประเทศภาคีต้องดำเนินการดังนี้

2.1.1 ดำเนินการให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้และเท่าที่เหมาะสมเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติอันได้แก่การจัดตั้งระบบพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่ซึ่งต้องการมาตรการพิเศษเพื่อสงวนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและกำหนดมาตรการเฉพาะเรื่องอีกมากกว่าสิบลมาตรการ

2.1.2 อนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติโดยวางมาตรการบำรุงและฟื้นฟูชนิดพันธุ์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์และนำกลับเข้าสู่ถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2.2 เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนอนุสัญญาฯ กำหนดให้แต่ละภาคี

2.2.1 ต้องผสมผสานการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืนให้เข้ากับนโยบายและแผนของชาติ

2.2.2 ต้องสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นในการจัดทำและปฏิบัติตามมาตรการแก้ไขฟื้นฟูในพื้นที่เสื่อมโทรม

2.2.3 ต้องส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาวิธีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน

2.3 เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียมอนุสัญญาฯได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “อำนาจในการพิจารณา กำหนดการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมขึ้นอยู่กับรัฐบาลแห่งชาติ” และกำหนดให้ภาคีต้อง

2.3.1 พยายามสร้างเงื่อนไขเพื่ออำนวยความสะดวกการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมหากเป็นการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อมนอกจากนี้

2.3.2 วางกลไกในการต่อรองผลประโยชน์บนเงื่อนไขการตกลงร่วมกันระหว่างผู้ให้และผู้ขอใช้พันธุกรรม

2.3.3 ให้ประเทศซึ่งเป็นผู้ให้ทรัพยากรพันธุกรรมได้รับถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งใช้ทรัพยากรพันธุกรรมนั้นจากประเทศผู้รับทั้งนี้บนพื้นฐานแห่งความยุติธรรมและความเสมอภาค

2.4 ประเทศสมาชิกต้องสนับสนุนทางการเงิน

พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Cartagena Protocol on Biosafety)

1. หลักการสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพเป็นพิธีสารที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากบทบัญญัติของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพโดยมีการคำนึงถึงความตกลงของสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่ให้พัฒนาพิธีสารว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพโดยเน้นเรื่องการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดน (Trans Boundary Movement) ซึ่งสิ่งมีชีวิตใดๆก็ตามที่ได้รับ การดัดแปลงทางพันธุกรรม (Living Modified Organisms: LMOs) ซึ่งเป็นผลมาจากเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่อาจมีผลกระทบในทางลบต่อการอนุรักษ์และการ

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 1 เล่มที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค. 2555)

ใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนตลอดจนกำหนดกระบวนการที่เหมาะสมสำหรับความตกลงในการแจ้งล่วงหน้า (Advance Informed Agreement: AIA)

โดยความมุ่งหมายและบทบัญญัติของข้อตกลงดังกล่าวของพิธีสารฯได้กำหนดกรอบวัตถุประสงค์ของตนไว้ตามแนวทางการระมัดระวัง (Precautionary Approach) ซึ่งระบุไว้ในปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาคือสนับสนุนให้มีความแน่ใจในการป้องกันในระดับที่พอเพียงในด้านความปลอดภัยในการเคลื่อนย้ายการดูแลและการใช้สิ่งมีชีวิตต่างๆที่ได้รับการดัดแปลงทางพันธุกรรมซึ่งเป็นผลมาจากเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ที่อาจมีผลกระทบในทางลบต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขภาพของมนุษย์และเน้นในเรื่องการเคลื่อนย้ายข้ามเขตแดนเป็นพิเศษ

เนื้อหาสาระหลักๆของพิธีสารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความปลอดภัยทางชีวภาพในการเคลื่อนย้ายการดูแลและการใช้สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่เป็นผลมาจากเทคโนโลยีชีวภาพที่อาจมีผลในทางลบต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนรักษาไว้วิธีดูแลจัดการและควบคุมความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการใช้และการปลดปล่อยชีวอินทรีย์หรือ LMOs ที่ได้มาจากเทคโนโลยีชีวภาพที่อาจมีผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจมีผลไม่อำนวยความสะดวกอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพโดยพิจารณาถึงความเสี่ยงต่างๆต่อสุขภาพของมนุษย์ด้วย

2. พันธกรณีของภาคี

2.1 การปฏิบัติตามขั้นตอนขบวนการต่างๆในข้อตกลงการแจ้งล่วงหน้า (Advance Informed Agreement; AIA Procedure) กรณีที่มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาในเขตแดนโดยเจตนาซึ่งสิ่งมีชีวิตที่ผ่านการดัดแปลงพันธุกรรมขั้นตอนนี้ทำให้ผู้นำเข้า LMOs มีโอกาสในการประเมินความเสี่ยงต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ได้ก่อนการตกลงให้มีการนำเข้าทำให้ประเทศผู้ส่งออก LMOs ต้องแจ้งผู้นำเข้าล่วงหน้าก่อนการส่ง

สินค้าครั้งแรกเข้ามาในประเทศและต้องให้รายละเอียดข้อมูลของ LMOs นั้นเมื่อประเทศผู้นำเข้าต้องรับทราบการแจ้งภายใน 90 วันและตอบการตัดสินใจการอนุญาตภายใน 270 วันโดยพิจารณาการประเมินความเสี่ยงหลักการดำเนินการแจ้งล่วงหน้านี้ประยุกต์ใช้กับ LMOs ทุกประเภทยกเว้นเมล็ดพืชที่มีลักษณะที่ใช้กับมนุษย์ LMOs ที่เคลื่อนย้ายผ่าน (Transit) และใช้ในสภาพควบคุมโดยให้ขึ้นกับกฎเกณฑ์ภายในของประเทศผู้นำเข้าและยกเว้นสำหรับ LMOs ที่นำมาใช้โดยตรงเป็นอาหารอาหารสัตว์และกระบวนการผลิต

2.2 การปฏิบัติตามขบวนการสำหรับสิ่งมีชีวิตต่างๆที่ได้รับการดัดแปลงทางพันธุกรรมที่มีเจตนานำไปใช้โดยตรงเป็นอาหารหรืออาหารสัตว์หรือเพื่อการผลิตแต่อย่างไรก็ตามในส่วนนี้มีการซื้อขายกันมากในตลาดโลกจึงทำให้ต้องมีการกำหนดขั้นตอนที่ง่ายขึ้น (Simplified Procedure) ในการดำเนินการกับสินค้า LMOs ประเภทนี้โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้าแต่ไม่บังคับล่วงหน้าสิทธิของประเทศภาคีที่จะกำหนดกฎเกณฑ์การควบคุมภายในประเทศในอีกด้านหนึ่งประเทศภาคีสามารถแจ้งชนิด LMOs ที่ยกเว้นไปยังศูนย์ประสานการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosafety Clearing House)

2.3 ให้ประเทศภาคีใช้หลักการที่เชื่อถือได้ทางวิทยาศาสตร์ในการตัดสินใจเรื่อง LMOs โดยเฉพาะการประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) ในระดับประเทศตามมาตรฐานนานาชาติก่อนการตัดสินใจนำเข้าได้ระบุให้ประเทศภาคีสามารถใช้แนวทางการระมัดระวังล่วงหน้า (Precautionary Approach) ในการป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของประเทศนอกจากนี้ยังมีการพิจารณาด้านสังคมเศรษฐกิจเพื่อประกอบการตัดสินใจ

2.4 การเสริมสร้างขีดความสามารถด้านกฎหมายสถาบันการบริหารเกี่ยวกับความปลอดภัยทางชีวภาพความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และวิชาการเกี่ยวกับการประเมินและการจัดการความเสี่ยง

โครงการมนุษย์และชีวมณฑล (Man and Biosphere Programme: MAB)

1. หลักการและสาระสำคัญ

วัตถุประสงค์ของโครงการมนุษย์และชีวมณฑลขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติคือ

- 1.1 การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ
- 1.2 ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- 1.3 ดำรงรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

2. พื้นที่สงวนชีวมณฑล

ภายใต้โครงการมนุษย์และชีวมณฑลมีการจัดตั้ง “พื้นที่สงวนชีวมณฑล (Biosphere Reserve)” ขึ้นเพื่อส่งเสริมและแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างมนุษย์และโลกของสิ่งมีชีวิตหรือชีวมณฑลโดยคณะกรรมการประสานงานระหว่างประเทศว่าด้วยโครงการมนุษย์และชีวมณฑลจะเป็นผู้พิจารณากำหนดพื้นที่สงวนชีวมณฑลตามคำขอของรัฐบาลแต่ละประเทศพื้นที่สงวนชีวมณฑลจะยังคงเป็นพื้นที่ภายใต้อธิปไตยของประเทศและการเข้าร่วมเครือข่ายพื้นที่สงวนชีวมณฑลทั่วโลกขึ้นกับความสมัครใจของแต่ละรัฐ

ลักษณะของพื้นที่สงวนชีวมณฑลต้องมีเขตแกนกลาง (Core Area) เป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเขตกันชน (Buffer Zone) เป็นพื้นที่ที่อยู่ของชุมชนมีการฝึกอบรมให้การศึกษาแก่ประชาชนในเรื่องการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติพื้นที่สงวนชีวมณฑลมีบทบาทสำคัญ 3 ประการคือ

2.1 การอนุรักษ์ (Conservation Function) ช่วยให้มีการอนุรักษ์ลักษณะภูมิทัศน์ระบบนิเวศชนิดพันธุ์และพันธุกรรม

2.2 การพัฒนา (Development Function) ช่วยเหลือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเศรษฐกิจซึ่งมีความยั่งยืนทั้งด้านนิเวศวิทยาและสังคมวัฒนธรรม

2.3 การสนับสนุน (Logistic Support) โครงการสาธิตการให้การศึกษาฝึกอบรมการวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมและการติดตามตรวจสอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกระดับทั้งระดับท้องถิ่นระดับภูมิภาคระดับชาติและระดับโลกและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในเครือข่ายพื้นที่สงวนชีวมณฑลทั่วโลก

3. องค์การบริหารจัดการโครงการมนุษย์และชีวมณฑล

3.1 องค์การยูเนสโก (UNESCO) โดยมีสภาประสานงานระหว่างประเทศว่าด้วยโครงการมนุษย์และชีวมณฑล (International Co-ordinating Council of the Programme on Man and the Biosphere) ประกอบด้วยผู้แทนประเทศภาคีขององค์การฯ 34 ประเทศและมีคณะกรรมการแห่งชาติด้านมนุษย์และชีวมณฑล (MAB National Committee) และหน่วยประสานงานกลางของประเทศภาคี (MAB Focal Point) เป็นหน่วยบริหารกิจกรรมโครงการมนุษย์และชีวมณฑลในแต่ละประเทศ

3.2 สำนักงานเลขาธิการโครงการมนุษย์และชีวมณฑลตั้งอยู่ที่กองนิเวศวิทยา สำนักงานใหญ่องค์การยูเนสโกกรุงปารีสประเทศฝรั่งเศสการดำเนินงานใช้งบประมาณดำเนินการปกติของโครงการจากองค์การยูเนสโกงบประมาณจากกองทุนหมุนเวียนและงบประมาณพิเศษจากภายนอก

3.3 การดำเนินงานของประเทศไทยในปีพ.ศ.2543 คณะกรรมการฝ่ายวิทยาศาสตร์ของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติมีมติให้ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพ (ศลช.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (National Focal Point) ของโครงการมนุษย์และชีวมณฑล

4. พันธกรณีของประเทศภาคี

4.1 คัดเลือกพิจารณาเสนอพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อกำหนดเป็นพื้นที่สงวนชีวมณฑลจัดระบบให้เจ้าหน้าที่ของรัฐชุมชนท้องถิ่นและเอกชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและดำเนินการตามบทบาทของพื้นที่สงวนชีวมณฑลวางข้อกำหนดכללในการจัดการ

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 1 เล่มที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค. 2555)

การใช้ประโยชน์และกิจกรรมของมนุษย์ในเขตกันชนหรือเขตอื่นๆกำหนดนโยบายและแผนการจัดการพื้นที่สงวนชีวมณฑลมอบหมายให้การติดตามตรวจสอบการให้การศึกษาและการฝึกอบรม

4.2 ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่สงวนชีวมณฑลอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม

4.3 มีส่วนร่วมเอื้ออำนวยกิจกรรมของเครือข่ายพื้นที่สงวนชีวมณฑลวิจัยติดตามตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์ในทุกระดับเผยแพร่ผลงานวิจัยและข้อมูลส่งเสริมการศึกษาและฝึกอบรมบุคลากรโดยรวมมีกับพื้นที่สงวนชีวมณฑลอื่นๆในเครือข่าย

4.4 ส่งเสริมการจัดตั้งและดำเนินการเครือข่ายพื้นที่สงวนชีวมณฑลระดับภูมิภาคและระดับเฉพาะ

4.5 ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเตรียมรายงานสถานภาพของพื้นที่สงวนชีวมณฑลทุกปีเพื่อให้คณะกรรมการที่ปรึกษาเกี่ยวกับพื้นที่สงวนชีวมณฑลพิจารณาเพื่อให้คำแนะนำต่อคณะกรรมการประสานงานระหว่างประเทศหากสถานภาพหรือการจัดการเป็นที่น่าพอใจพื้นที่นั้นจะได้รับการยอมรับให้เป็นพื้นที่สงวนชีวมณฑลต่อไปแต่ถ้ามีปัญหาและไม่ได้รับการปรับปรุงภายในเวลาที่เหมาะสมพื้นที่นั้นจะไม่ได้รับการยอมรับเป็นพื้นที่สงวนชีวมณฑลต่อไป

สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากร

พันธุกรรมพืชเพื่ออาหารและการเกษตร

(International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture: ITPGR)

1. หลักการและสาระสำคัญของสนธิสัญญานี้คือการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืชเพื่ออาหารและการเกษตรอย่างยั่งยืนและการแบ่งปันผลประโยชน์ซึ่งเกิดจากการใช้ทรัพยากรนั้นอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน

โดยสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน และความมั่นคงทางอาหารโดยมีหลักการสำคัญดังนี้

1.1 การรับรองสิทธิอธิปไตยของรัฐเหนือทรัพยากรพันธุกรรมพืช

1.2 การรับรองสิทธิเกษตรกรโดยเน้นย้ำถึงความสำคัญและบทบาทของชุมชนพื้นเมืองชุมชนท้องถิ่นและเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรพันธุกรรมพืช

1.3 เจอนไขในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมพืชจากแนวคิดว่าการเข้าถึงแหล่งพันธุกรรมพืชเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์พืชเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาและก่อให้เกิดความยั่งยืนของภาคเกษตรกรรมโดยมีการจัดตั้ง “ระบบพหุภาคีเพื่อการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมพืชและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมพืช” โดยครอบคลุมพันธุกรรมพืช 2 แหล่งคือทรัพยากรพันธุกรรมพืชที่ประเทศภาคีเห็นชอบร่วมกันตามรายชื่อที่ระบุในสนธิสัญญาฯรวม 64 รายการได้แก่พืชอาหาร 35 รายการและพืชอาหารสัตว์ 29 รายการ

1.4 การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาห้ามมิให้นำทรัพยากรพันธุกรรมหรือองค์ประกอบพืชในรูปแบบที่ได้มาจากระบบพหุภาคีเพื่อการเข้าถึงฯไปขอรับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาหรือสิทธิใดที่จะก่อให้เกิดการจำกัดการเอื้ออำนวยต่อการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมพืช

1.5 การแบ่งปันผลประโยชน์ทั้งในลักษณะการแลกเปลี่ยนข้อมูลการเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเสริมสร้างขีดความสามารถและการแบ่งปันผลประโยชน์ทางการเงินและจากการค้าการจัดการทรัพยากรพันธุกรรมพืชทั้งในและนอกถิ่นกำเนิด

2. พันธกรณีของประเทศภาคีสถิติสัญญาฯ

พันธกรณีของภาคีสมาชิกได้แก่การอนุรักษ์การสำรวจการรวบรวมการแยกแยะลักษณะการประเมินคุณค่าและการรวบรวมเป็นเอกสารเกี่ยวกับทรัพยากรพันธุกรรมพืชเพื่ออาหารและการเกษตรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืชอย่างยั่งยืน ความร่วมมือระหว่างประเทศและความช่วยเหลือทางเทคนิค

3. สนธิสัญญาบัญญัติให้ประเทศภาคีดำเนินการตามความเหมาะสมและขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละประเทศในด้านต่างๆได้แก่

3.1 การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับทรัพยากรพันธุกรรมพืช

3.2 สิทธิในการร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมพืช

3.3 สิทธิในการร่วมตัดสินใจเรื่องการอนุรักษ์ใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืชในระดับชาติ

ประเทศไทยลงนามรับรองสนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชเพื่ออาหารและการเกษตรเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2545 แต่ยังไม่ได้ให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคีโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานประสานงานหลักพิจารณาประโยชน์และผลกระทบต่อ การเข้าร่วมเป็นภาคีสนธิสัญญา รวมทั้งวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียและพิจารณาความพร้อมทางกฎหมายและการให้ความรู้ความเข้าใจต่อสาธารณชนเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนนำเสนอคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาพิจารณาเห็นชอบการให้สัตยาบันต่อสนธิสัญญาดังกล่าว

**อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ
ซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์
(Convention on International Trade
in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES)**

1. หลักการและสาระสำคัญ

หลักการของอนุสัญญานี้คือคุ้มครองชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ โดยระบบควบคุมการค้าระหว่างประเทศเป้าหมายของอนุสัญญาไซเตสคือการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าชนิดพันธุ์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์หรือถูกคุกคามอันเนื่องมาจาก

การค้าระหว่างประเทศโดยสร้างเครือข่ายทั่วโลกเพื่อควบคุมการค้าระหว่างประเทศ
ทั้งสัตว์ป่าพืชป่าและผลิตภัณฑ์

บทบัญญัติของอนุสัญญาไซเตสมี 25 มาตราระบบการควบคุมของไซเตสการค้า
สัตว์ป่าพืชป่าและผลิตภัณฑ์ระหว่างประเทศจะถูกควบคุมโดยระบบใบอนุญาต
(Permit) หมายความว่าสัตว์ป่าและพืชป่าที่อนุสัญญาควบคุมจะต้องมีใบอนุญาตใน
การส่งออก (Export) การส่งกลับออกไป (Re-export) การนำเข้า (Import) และการ
นำเข้าจากทะเล (Introduction from the Sea)

อนุสัญญาไซเตสแบ่งชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ถูกควบคุมการค้าออกเป็น
3 กลุ่มคือ

1.1 บัญชีหมายเลข 1 เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่มีสถานภาพใกล้
สูญพันธุ์จึงห้ามค้าในเชิงพาณิชย์การส่งออกจะต้องได้รับความยินยอมจากประเทศที่
จะนำเข้าเสียก่อนได้แก่ช้างเอเชียเสือโคร่งหมีชะนีกระต่ายแรดหมีควายสมเสร็จจระเข้
น้ำจืดจระเข้แม่น้ำเค็มเต่าตะนุเต่ากระเต่าหูก้าเต่ามะเฟืองปลาตะพัดปลาบึกนกหลาย
ชนิดเช่นนกกระเรียนนกกาฮังนกขนิทกกล้วยไม้ป่าเช่นกล้วยไม้สกุลรองเท้านารีเอื้อง
ปากนกแก้ว

1.2 บัญชีหมายเลข 2 เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าที่มีสถานภาพยังไม่
ถึงกับใกล้สูญพันธุ์จึงอนุญาตให้ค้าในเชิงพาณิชย์ได้โดยมีการควบคุมเพื่อมิให้เกิดผล
กระทบต่อความอยู่รอดของชนิดพันธุ์นั้นๆในธรรมชาติจนอาจเป็นสาเหตุให้สัตว์ป่า
และพืชป่านั้นๆตกอยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์บัญชีหมายเลข 2 นั้นนอกจากประกอบด้วย
ชนิดพันธุ์ที่มีสถานะข้างต้นแล้วยังประกอบด้วยชนิดพันธุ์ที่คล้ายคลึงกับชนิดพันธุ์ที่
ควบคุมรวมอยู่ด้วยเพื่อประสิทธิภาพในการควบคุมการค้าชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข
นี้ประเทศผู้ส่งออกจะต้องออกใบอนุญาตให้ส่งออกในการส่งออกแต่ละครั้งบางชนิด
พันธุ์มีการกำหนดโควตาส่งออกของแต่ละประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับตัวอย่าง
พันธุ์ที่เก็บจากธรรมชาติโดยตรงได้แก่ค้างคาวแม่ไก่ทุกชนิดชะมดน้ำหรือฮีเห็นน้ำ
นากโลมาลิงค่างนกหลายชนิดเช่นนกขุนทองนกแก้วโม่งงูหลายชนิดเช่นงูหลามงู

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 1 เล่มที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค. 2555)

เหลื่อมจูงจูงงูเห่ามีเสื่อถึงทองทุกชนิดปะการังแข็งและอ่อนหอยมือเสือพืชประเภทหม้อข้าวหม้อแกงลิง

1.3 บัญชีหมายเลข 3 เป็นชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ภาคอนุรักษ์อาเซียน ซึ่งเป็นประเทศถิ่นกำเนิดประกาศให้เป็นสัตว์ป่าและพืชป่าหวงห้ามหรือคุ้มครองตามกฎหมายภายในประเทศของตนจึงขอความร่วมมือจากประเทศภาคีอื่นให้ช่วยดูแลการค้าระหว่างประเทศด้วยได้แก่ต้นมะเมื่อย (เนปาล) ควาย (เนปาล) นกกระทาตอง (มาเลเซีย)

อนุสัญญาฯมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2818 (เมื่อประเทศที่ลงนามรับรองอนุสัญญาฯได้ให้สัตยาบันครบ 10 ประเทศ) ปัจจุบันอนุสัญญาฯอาเซียนมีประเทศภาคี 169 ประเทศ (ข้อมูลณวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ.2549) ประเทศไทยส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมเพื่อยกร่างอนุสัญญาฯนี้ในปีพ.ศ.2516 แต่มาลงนามรับรองอนุสัญญาฯนี้ในปีพ.ศ.2518 และให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 21 มกราคมพ.ศ.2526 นับเป็นภาคีลำดับที่ 78 ซึ่งหน่วยงานประสานกลางของชาติ (National Focal Point) คือกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช

2. คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง

2.1 คณะกรรมการอนุสัญญาฯว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ประจำประเทศไทยซึ่งแต่งตั้งขึ้นตามคำสั่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2 คณะกรรมการอนุสัญญาฯว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแต่งตั้งขึ้นตามคำสั่งกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช

2.3 คณะอนุกรรมการพืชอนุรักษ์แต่งตั้งขึ้นตามคำสั่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2.4 คณะกรรมการอำนวยความสะดวกการค้าความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนเพื่อการบังคับใช้กฎหมายตามอนุสัญญาฯว่าด้วยการค้าระหว่าง

ประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพันธุ์พืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ตามคำสั่งกระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. พันธกรณีของประเทศภาคีอนุสัญญาพันธกรณีของประเทศภาคีไซเตสได้แก่

3.1 ต้องจัดให้มีบทบัญญัติทางกฎหมายที่จะใช้บังคับควบคุมตามข้อกำหนด
ของอนุสัญญาโดยการห้ามทำการค้าชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่เป็นการละเมิด
อนุสัญญา รวมทั้งกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนผู้ค้าผู้ครอบครองริบของกลางและ
ส่งของกลางกลับสู่ถิ่นกำเนิดเป็นต้น

3.2 ต้องจัดตั้งหน่วยงานฝ่ายปฏิบัติการ (Management Authority) และ
ฝ่ายวิชาการ (Scientific Authority) เพื่อควบคุมการค้าชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าใน
บัญชีแนบท้ายอนุสัญญา

3.3 ต้องจัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับสถิติการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิด
พันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าของประเทศและรายงานประจำสองปีเกี่ยวกับกฎระเบียบ
ข้อบังคับและมาตรการทางกฎหมายเพื่ออนุรักษ์ตามอนุสัญญา

3.4 กำหนดให้มีด่านตรวจชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ควบคุมโดยอนุสัญญา
ฯ เพื่อควบคุมและตรวจสอบการค้าและการขนส่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าระหว่าง
ประเทศ

3.5 มีสิทธิในการเสนอเปลี่ยนแปลงบัญชีชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าในบัญชีที่
อนุสัญญาฯ ควบคุม

3.6 ต้องจ่ายเงินสนับสนุนรายปีเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารงานของสำนัก
เลขาธิการไซเตส

บทสรุป

ความตื่นตัวของนานาชาติเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศเป็นผลให้
มีการประชุมระดับโลกและระดับภูมิภาคเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายครั้งซึ่ง

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 1 เล่มที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค. 2555)

นอกจากจะมีการประชุมร่วมกันแล้วยังมีการตกลงทำอนุสัญญาระหว่างประเทศทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากซึ่งยังคงเป็นแนวโน้มของการตกลงร่วมมือกันระหว่างประเทศในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมมาจนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ชัยธัช จันทร์สมุด. 2555. **เอกสารคำสอนรายวิชา 2500104 ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม.**

ภาควิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์.

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2541.**ความหลากหลายทางชีวภาพ.**

กรุงเทพฯ: อินทิเกรตดีโพรโมชันเทคโนโลยี กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม.

อุทิศ กุญอินทร์. 2537. “ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าเมืองไทย.” ใน **ป่าไม้กับสิ่งแวดล้อม.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดอกเบญจ องค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้.

UNEP. 1994. **Convention of Biological Diversity.** Geneva Executive Centre, Chatelaine Switzerland.